
Особливості створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти

(на прикладі КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія»)

Олена Карпенко, Вікторія Кисленко, Ірина Кабанець

Актуальність теми полягає в зростанні кількості негативних явищ серед учнівської молоді в закладах освіти. Найбільш поширеними негативними проявами є насильство, булінг, кібербулінг і секстинг, що не може не викликати занепокоєння громадськості, освітян і батьків. Питання безпеки в освітньому середовищі також є серйозною проблемою у воєнний час. Логічно, що з метою захисту, забезпечення та попередження негативних впливів на особистість (виникнення складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні, проявів психологічного й емоційного насильства, негативних наслідків, пов'язаних із навчанням) необхідно створювати безпечні освітні простори в закладах освіти різних типів.

Єдиного визначення поняття «безпека освітнього середовища» немає через різні підходи до розуміння його сутності. Йдеться про три аспекти цього поняття: психологічно-інформаційний (психотравматичні ситуації в освітньому процесі); екологічний (захищеність особистості від негативного впливу екологічних чинників, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи); інформаційний (застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті) [1, с. 98].

Практичний досвід показує, що безпечне освітнє середовище формується за умов безпечного освітнього та робочого середовища; комфортних міжособистісних стосунків, які сприяють емоційному благополуччю учнів, учителів і батьків; відсутності ознак насильства та наявності адекватних ресурсів для запобігання насильству; дотримання прав і норм щодо фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учня, який бере участь в освітньому процесі [2, с.37].

Слід виділити 4 ознаки безпечного освітнього середовища [3, с. 299]:

- 1) якість міжособистісних взаємин (довіра, доброзичливість, толерантність, агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність);
- 2) захищеність в освітньому середовищі (оцінка відсутності насильства в усіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору);
- 3) комфортність в освітньому середовищі – оцінка емоцій, почуттів і переживань, що домінують у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу;
- 4) задоволеність освітнім середовищем – задоволення базових потреб дитини (допомога та підтримка, збереження та підвищення її самооцінки, пізнання та діяльність, розвиток здібностей і можливостей).

Створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти має ґрунтуватися на 5 принципах: домінування життя людини як головної цінності; регіональної специфіки; комплексності оцінки небезпек (ризиків); міні-макса; максимальної ефективності [4, с. 28].

Державна служба якості освіти України розробила рекомендації щодо організації безпечного освітнього середовища і в очному, і в дистанційному, і у

змішаному форматі навчання [5]. У збройних конфліктах питання збереження закладів освіти як безпечного простору є надзвичайно гострим. У період бойових дій та протягом тривалого часу після їх завершення заклади освіти працюватимуть в умовах нових вимог до безпечного освітнього середовища. Будівництво укриттів і створення безпечного освітнього середовища в школах – одне з найважливіших завдань для адміністрацій шкіл.

На початку нового навчального року кожен заклад освіти приймає індивідуальні рішення щодо організації освітнього процесу – очного, дистанційного чи змішаного. Це рішення залежить, серед іншого, від безпекової ситуації, наявності, стану та місткості укриттів, а також від результатів перевірок шкіл спеціальними комісіями.

Вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття в закладах освіти розробила Державна служба з надзвичайних ситуацій та Міністерство освіти і науки України [6]. Ці рекомендації розроблено Державною службою якості освіти спільно з експертами ініціативи «Система забезпечення якості освіти», яка впроваджується в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International за кошти Уряду Канади. Створення безпечного освітнього середовища особливо важливе для закладів освіти, які працюють за денною або змішаною формою навчання. Однією з передумов безпечного освітнього середовища в закладах освіти є наявність чітких процедур реагування та дій, ознайомлення з ними всіх працівників закладу та постійне відпрацювання правил зі здобувачами освіти.

Важливо, щоб у закладах освіти було складено протоколи безпеки – правил поведінки під час повітряної тривоги, евакуації та перебування у сховищах і евакуаційних центрах.

Протоколи безпеки – це конкретні правила та процедури, яких мають дотримуватися вчителі та учні в закладах освіти за певних обставин [5; 6]. За результатами практичного досвіду впровадження протоколів безпеки можна надати такі практичні поради:

- Не шукайте універсального рішення. При створенні означених документів кожна установа керується такими специфікаціями, як тип закладу, будівля та архітектурні особливості, одночасні ресурси й організаційна форма освітнього процесу.
- Протоколи безпеки мають відповідати загальним рекомендаціям Державної служби з надзвичайних ситуацій.
- Текст протоколу безпеки має бути написаний у стислій, зрозумілій для сприйняття учнями формі. Прикладом може бути алгоритм дій для вчителя під час сигналу «Повітряна тривога», розроблений Міністерством освіти і науки України [7].

Успішним прикладом є створення та функціонування безпечного освітнього середовища в комунальному закладі «Пісочинська початкова школа «Надія» Пісочинської селищної ради» Харківської області (далі КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія»). З початку навчального року уроки в початковій школі та заняття в садку проводяться в дистанційному онлайн форматі з дотриманням Протоколу безпеки. Адміністрацією КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» розроблено алгоритм дій під час виникнення надзвичайної ситуації, ознайомлено всіх посадових осіб з алгоритмами правильного поводження в екстремальних і надзвичайних ситуаціях, зокрема під час оголошення сигналу «Повітряна тривога».

Наприклад, під час повітряної тривоги онлайн-уроки в школі та заняття в садочку не проводяться, учителі, вихователі та діти мають змогу перейти в безпечне місце. Усі діти ознайомлені з необхідним наповненням «тривожного наплічника»; для наймолодших дошкільнят проводяться онлайн-заняття з мінімальним стресом (з елементами гри); з учнями початкової школи на онлайн-уроках детально розглядаються правила безпеки. Педагогічні працівники проводять бесіди зі здобувачами освіти з правил поведінки під час оголошення сигналу повітряної тривоги.

Функціонування безпечного освітнього середовища в КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» забезпечується успішним упровадженням таких заходів:

- 1) створено пам'ятку: «Мінна безпека. Що потрібно знати та виконувати»;
- 2) з учнями початкової школи та дошкільниками садка під час онлайн-занять розглянуто матеріал щодо мінної безпеки:
 - тематичний мультимедіа «Безпечні канікули» (youtu.be/A4PrtPUf22o);
 - тематичний мультимедіа «Лісовий скарб» (youtu.be/V5JZWI8TrEY);
 - загадки для дорослих і дітей, щоб усі знали правила мінної безпеки
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5183547368376419>,
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5177563545641468>;
 - відеоролик «Важливо як ніколи»
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5242873259110496>;
 - поради «Навчаємо дітей розпізнавати вибухонебезпечні предмети!»
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5248998128498009>,
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5237064643024691>;
 - матеріал «Чим небезпечні протипіхотні міни?»
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/52236622776982614>;
 - матеріал «Як себе поводити поруч із вибухонебезпечними предметами?»
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5207953719269117>;
 - матеріал «Вибухонебезпечні предмети»
<https://www.facebook.com/UNICEFUkraine/posts/5199402923457530>;
- 3) забезпечено проходження педагогічними працівниками навчань із метою створення безпечного освітнього середовища: «Домедична допомога», «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку», інформаційна безпека «Цифрові інструменти для GOOGLE освіти», «Основи мінної безпеки, дії під час надзвичайних ситуацій», «Перша допомога при травмах»; «Створюємо безпечне середовище»;
- 4) на постійній основі педагогічні працівники, учні та діти дошкільного віку нашого закладу освіти проходять психологічні тренінги, проводяться для них заняття з психологом, лекції та практичні роботи;
- 5) налагоджено взаємозв'язок із батьками: на батьківських зборах і під час індивідуальних консультацій батьки отримують необхідну інформацію щодо заходів безпеки й обговорюють їх зі своїми дітьми;
- 6) розроблено Кодекс безпечного освітнього середовища, який регулює діяльність КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» щодо запобігання порушенням прав особистості на безпеку й визначає способи підтримання та втручання в ситуації, загрозливі життю,

здоров'ю особистості, включає чіткі правила спілкування та поведінки під час дистанційного навчання;

- 7) у КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» з метою збереження життя та здоров'я працівників, учнів і дошкільників періодично проводяться в онлайн і офлайн форматі інструктажі з безпеки життєдіяльності з охорони праці, з пожежної безпеки, цивільного захисту; розроблено інструкції: з безпеки життєдіяльності, охорони праці, пожежної безпеки, цивільного захисту;
- 8) в онлайн форматі проводяться бесіди працівників Міжрегіонального центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України з учнями школи щодо збереження здоров'я під час дії воєнного стану;
- 9) у школі створено систему роботи щодо пропаганди здорового способу життя та культури здоров'я, відповідні умови для формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя шляхом упровадження в освітній процес різноманітних підходів, методів, форм роботи здоров'язберігаючого напрямку: онлайн-конкурс дитячих малюнків «Охорона праці очима дітей»; показ відеозаписів для здобувачів освіти, які присвячені основам правил власної безпеки: «Правила безпеки – правила життя», «З чого починається безпека», «Безпека в інтернеті»; хвилинки онлайн-дискусій «Будь обережним на вулиці і вдома»; онлайн-бесіди з учнями на тему «Крок у безодню» (про шкоду паління); онлайн-виставки малюнків «Я обираю здоровий спосіб життя», «Вогонь – друг, вогонь – ворог», «Обережно! Небезпека!»; онлайн-бесіди «Що означає безпека»;
- 10) адміністрацією школи проводяться необхідні заходи щодо облаштування найпростішого укриття як тимчасового захисту в разі надзвичайних ситуацій;
- 11) у КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» впроваджено антибулінгову політику: психолог нашої школи щоквартально проводить анкетування дітей дошкільного віку та учнів початкової школи щодо психологічного комфорту в закладі освіти; розроблено план заходів, спрямованих запобіганню та протидії булінгу (цькуванню) на 2022/2023 навчальний рік і порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) й відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування); створено комісію з розгляду випадків булінгу.

У КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» для проведення дистанційних онлайн-уроків у початковій школі та онлайн-занять у садку використовують різноманітні Інтернет платформи: Zoom, Google Meet, Google Jambord, Google Keep, Вайбер, Телеграм.

Для проведення дистанційних занять щодо безпечного освітнього середовища вчителі та вихователі КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» використовують матеріал із різноманітних інформаційних джерел, наприклад:

- Вчи.Юа – <https://vchy.com.ua/>
- Розумники – <https://edugames.rozumniki.ua/>
- Генератор практичних завдань – <https://childdevelop.com.ua/generator/>
- Отримання знань – <https://disted.edu.vn.ua/courses/view/20>

- Learning.ua – <https://learning.ua/matematyka/druhyi-klas/>
- На урок – <https://naurok.com.ua/test/matematika/klas-2/>
- Ранок – <https://www.ranok.com.ua/game/virtualschool/>
- Освітній портал «Педагогічна преса» - <https://pedpresa.ua/201606-videouroky-dlya-dystantsijnogo-navchannya-2-klas.html>

З метою обміну досвідом і підвищення кваліфікації на початку 2022/2023 навчального року в КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» всі вихователі садка проводили відкриті онлайн заняття та брали участь в обговоренні досягнутих результатів. Цей захід надав можливості всім вихователям визначити принципи, методи, загальне бачення та алгоритм проведення дистанційних занять із вихованцями різних вікових груп.

Практичний досвід 2022/2023 навчального року показав, що кількість дітей у Пісочинській громаді збільшилася через необхідність переїзду з небезпечних, деокупованих територій. Тому в КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» приділяється особлива увага дітям ВПО для можливості адаптації їх до нового освітнього середовища.

Технічне та інформаційне забезпечення дистанційної освіти залишається однією з ключових умов її якості. Водночас це найскладніша умова для забезпечення онлайн навчання в закладах освіти, які здебільшого покладаються на батьків дитини. У Пісочинській громаді для забезпечення учнів пільгових категорій технічними ресурсами залучаються різні благодійні фонди та громадські організації.

Відповідно до проєкту КМУ «Про внесення зміни до плану основних заходів цивільного захисту на 2022 рік» у закладах освіти пропонується створити класи безпеки.

Успішним прикладом створення безпечного освітнього середовища є функціонування класу безпеки у КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія», загальний вигляд якого можна переглянути за посиланням: <https://youtu.be/RgkDvGo2aW8>.

Функціонування створеного класу безпеки сприяє формуванню у здобувачів освіти здоров'язбережувальних компетентностей, знань правил пожежної, мінної безпеки та цивільного захисту, алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги.

До створення класу безпеки в КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» за підтримки Пісочинської селищної ради та за сприянням фонду AVSI, Громадянська організація Емманус були залучені педагогічні працівники, Нацполіції, медичні працівники, учасники бойових дій, фахівці з Міжрегіонального центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України. Робота класу безпеки в нашій школі сприяє систематичній підготовці дітей та молоді з питань цивільного захисту, особистої безпеки, здорового способу життя та формування навичок самозахисту і рятування в умовах надзвичайних ситуацій.

Зазначений навчальний кабінет безпечного освітнього середовища КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» представлено на рисунках 1, 2.

Рис. 1. Тематичні куточки кабінету Безпеки

Рис. 2. Спільна праця фахівців зі створення безпечного середовища

Головні події освітнього процесу, освітні заходи, інформація щодо проведення святкових подій, майстер-класи та іншу інформацію представлено на сайті КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» – <https://www.facebook.com/100081590271352/videos>.

У висновку зазначимо, що практичний досвід створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти є унікальним. Різноманітні травми, пережиті дітьми (обстріли, втрата рідних, загибель рідних під час війни) навчили педагогічних працівників делікатно підходити до вибору технік і методів роботи. Практичний досвід КЗ «Пісочинська початкова школа «Надія» щодо створення та функціонування безпечного освітнього середовища підтверджує актуальність, доцільність і необхідність продовження роботи в цьому напрямі.

Література

1. Семенова Р. О., Музика О. Л., Корольов Д. К. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія. За ред. Р.О. Семенової. К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2020. 197 с.
2. Москалик С. В. Створення безпечного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти: методична розробка. Недогарки, 2022. 49 с.
3. Мартинець Л. А. Управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі : монографія. За ред. Л. А. Мартинець. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 408 с.
4. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. За заг. ред. Цюман Т. П. К., 2018. 56 с.
5. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Bezpechne_osvitnie (дата звернення: 28.02.2023).
6. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-ukrittva> (дата звернення: 28.02.2023).
7. Дії вчителя під час повітряної тривоги: роз'яснення МОН. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9669-yak-diiaty-vchyteli-am-pid-chas-povitrianoi-tryvogy-> (дата звернення: 01.03.2023).
8. «Мінна безпека не без Пека»: посібник для дітей про правила поведінки з вибухонебезпечними предметами. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/minna-bezpeka-ne-bez-peka-posibnik-dlya-ditej-pro-pravila-povedinki-z-vibuhonebezpechnimi-predmetami> (дата звернення: 01.03.2023).
9. Пам'ятка: «Мінна безпека. Що потрібно знати та виконувати». URL: https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta-pravoporiadok/pam_yatky/minna-bezpeka_scho_potribno_znati_ta_vikonuvati/ (дата звернення: 01.03.2023).
10. Навчання з надання першої невідкладної допомоги Ukrainian Paramedic Group. URL: <https://www.pmgroupp.org.ua/treningy/trening-dlia-ditjachih-zakladiv/> (дата звернення: 05.03.2023).
11. Всеукраїнський освітянський форум «Нові виміри безпеки: виклики та рішення». URL: <https://sqe.gov.ua/16-17-listopada-2022-roku-vidbudetsya-vseukra/> (дата звернення: 06.03.2023).

Середовище, де відчуваєш безпеку

(з досвіду роботи КЗ «Слобожанський ліцей № 1» Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області)

Інна Курочка

Безпека – це процес, а не результат.

Брюс Шнаєр

Кожне місце, де ми почувась у безпеці, є скарбом.

Ян Янсен

Сьогодні значно зростає роль освіти в підготовці її здобувачів до самостійного життя у світі, де кількість надзвичайних ситуацій постійно зростає, екологічна ситуація погіршується. Тому життєво необхідно озброїти учнів знаннями, уміннями й розумінням важливості збереження власного здоров'я, формувати у здобувачів освіти свідоме розуміння цінності власного життя та здоров'я, осмислену позицію щодо безпеки життєдіяльності. Виховання здорового